

Оперативно-розшукова та кримінальна процесуальна компетенція оперативних підрозділів національного антикорупційного бюро України

Грібов Михайло Леонідович, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри оперативно-пошукової роботи та документування факультету підготовки фахівців для спеціальних підрозділів (Національна академія внутрішніх справ)

З прийняттям 12.02.2015 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України (НАБ) та Національного агентства з питань запобігання корупції» суттєво змінено коло та повноваження суб'єктів, компетенцію яких становить протидія корупційній злочинності. До того ж законодавцем було створено прецедент, який виявився у скасуванні чіткого розмежування суб'єктів ОРД та кримінального процесу. Так, сьогодні КПК України одночасно відносить підрозділ детективів та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро до органів досудового розслідування (ст. 38) та до оперативних підрозділів (ст. 41).

При цьому на відміну від інших оперативних підрозділів їм надано право здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Комплексний аналіз зазначених законодавчих норм, а також положень ст. 216 КПК України «Підслідність» дозволяє дійти певних висновків. По-перше оперативні підрозділи НАБ України (підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю) мають забезпечувати доказування корупційних злочинів, що становлять загрозу національній безпеці, суб'єктами яких є вищі посадові особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Відповідно забезпечення доказування решти корупційних злочинів є компетенцією підрозділів БЕЗ МВС України. Оперативні підрозділи СБ України можуть забезпечувати доказування корупційних злочинів (ст.ст. 364-367 КК України), якщо вони виявлені під час розслідування злочинів пов'язаних з розголошенням державної або військової таємниці (ст.ст. 328, 329, 422 КК України), а їх розслідування не віднесено до компетенції НАБ. Розслідування, а відповідно і забезпечення доказування злочинів передбачених ст. 368 КК України не входить до компетенції СБ України. Отже забезпечення доказування одержання неправомірної вигоди службовою особою відповідно до категорії особи, що її вчинила покладене на оперативні підрозділи НАБ та БЕЗ МВС України.

При цьому в системі МВС чітко розмежовано суб'єктів доказування (органи досудового розслідування) та суб'єктів, які лише забезпечують цей

процес (оперативні підрозділи). В системі НАБ таке розмежування відсутнє у зв'язку з тим, що підрозділ детективів та підрозділ внутрішнього контролю віднесено і до органів досудового розслідування і до оперативних підрозділів. Останні відповідно до останньої редакції ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» є повноцінними суб'єктами ОРД.

Такий підхід законодавця лише з першого погляду є суперечливим. Проте його детальний аналіз дозволяє стверджувати: можливість одного і того ж структурного утворення одночасно попереджати й в'являти злочини, розслідувати їх та здійснювати оперативно-розшукове забезпечення доказування є позитивним зрушенням в організації боротьби зі злочинністю та продовжує запроваджену законодавцем тенденцію щодо зближення оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу. З нашого погляду, їх розмежування повинно мати суто організаційний а не юридичний характер. Працівники відповідного підрозділу правоохоронного органу повинні мати рівні повноваження як в ОРД так і в кримінальному процесі і лише за своїми функційними обов'язками, що закріплені внутрішніми наказами та інструкціями мають розмежовуватися на тих хто здійснює ОРД і тих, хто веде кримінальний процес.

Тому, віддаючи належне позитивним зрушенням у законодавчому регулюванні кримінального процесу (в частині наділення підрозділу детективів та підрозділу внутрішнього контролю НАБ процесуальними та оперативно-розшуковими повноваженнями) не можна не відмітити непослідовності законодавця, який розповсюдив корисні новації лише на один з правоохоронних органів держави.

Слушним є те, що законодавець не наділив повноваженням органу досудового розслідування та не надав право самостійно право ініціативи проведення СРД та НСРД оперативно-технічний підрозділ НАБ. Він належить до категорії негласних оперативних підрозділів, що функціонують також у складі МВС (оперативної служби та оперативно-технічні), СБ України та податкової міліції (оперативного документування та оперативно-технічні). Ці підрозділи спеціалізуються на проведенні конкретних оперативно-розшукових (зокрема оперативно-технічних заходів) та аналогічних за змістом НСРД. Проте не зрозуміло чому законодавець в положеннях КПК згадує лише один негласний оперативний підрозділ конкретного правоохоронного органу.

З огляду на викладене вважаємо доцільним у ст. 41 КПК України зазначити, що наступне:

Оперативні підрозділи - це суб'єкти, які відповідно до законодавства України уповноважені на проведення ОРД та функціонують у складі правоохоронних органів, визначених у ст. 38 КПК України. Ці підрозділи поділяються на слідчо-оперативні (діють у складі органів досудового розслідування) та спеціалізовані негласні (діють у складі правоохоронного органу до якого належить орган досудового розслідування, спеціалізуються на проведенні конкретних негласних слідчих (розшукових) дій та аналогічних оперативно-розшукових заходів). Оперативні підрозділи

зобов'язані проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора. Працівники слідчо-оперативного підрозділу мають повноваження слідчого: у разі самостійного виявлення ними в процесі ОРД обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (в частині внесення відповідні відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, початку розслідування та проведення слідчих (розшукових) дій у невідкладному порядку); у разі виконання доручень слідчого прокурора на проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема негласних; в частині оформлення доручень на проведення негласних слідчих (розшукових) дій спеціалізованого негласного підрозділу.

Працівники слідчо-оперативного підрозділу уповноважені здійснювати процесуальні дії та оперативно-розшукові заходи не пов'язані із втручанням у приватне спілкування у кримінальному провадженні за власною ініціативою (за погодженням зі слідчим, якому доручено проведення досудового розслідування) або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Працівники спеціалізованого негласного оперативного підрозділу не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.